

Nekaj razlik v rabi glagolskih časov na primeru jezikovnega para nemščina-slovenščina

Ada Gruntar Jermol

Abstract

Der vorliegende Beitrag unterzieht ausgewählte Tempusformen in Bezug auf ihre Funktion und ihren Gebrauch im Deutschen und Slowenischen einem Vergleich. Dabei wird auf den Gebrauch des slowenischen und deutschen Präsens, Futurs I und Plusquamperfekts sowie auf einige Besonderheiten der deutschen zusammengesetzten Vergangenheitsform – des Perfekts – hingewiesen. Im Vergleich zum Deutschen kennt das Slowenische eine kleinere Zahl von Tempusformen, wobei dieses Manko, zumindest teilweise, durch den Verbalaspekt wettgemacht werden kann.

Das deutsche Futur wird in der Regel zum Ausdruck modaler Handlungen verwendet, während es in seiner temporalen Funktion häufig durch das Präsens ersetzt wird. Auch im Slowenischen wird mit dem Tempus der Zukunft (prihodnjik) die Modalität ausgedrückt. Wie im Deutschen kann auch im Slowenischen das Futur durch das Präsens ersetzt werden, nur dass diese Tendenz viel häufiger bei perfektiven als bei imperfektiven Verben anzutreffen ist.

Das Deutsche kennt neben einer einfachen auch eine zusammengesetzte Vergangenheitsform – das Perfekt. Mit dem Perfekt kann z. B. eine abgeschlossene Handlung in der Zukunft ausgedrückt werden, während im Slowenischen dies ausschließlich mit dem Futur perfektiver Verben möglich ist.

Interessante Unterscheide sind auch bei dem Gebrauch des Plusquamperfekts festzustellen, das im Slowenischen mehr oder minder literarischen Texten vorbehalten ist. Im Deutschen indes ist das Plusquamperfekt in der Regel obligatorisch, um eine vergangene von einer vorvergangenen Handlung zu kontrastieren.

Ključne besede: glagolski čas, glagolski vid, nemščina, slovenščina, kontrastivna primerjava.

1 UVOD

»Obvladovanje rabe glagolskih paradigem v naravnem okolju pomeni znati pravilno interpretirati časovno, modalno, aspektualno, pragmatično in stilistično vrednost dejanja, ki je signalizirano z neko glagolsko obliko na nekem mestu v besedilu, ozimora na nekem mestu v besedilu znati izbrati ustrezno glagolsko obliko za pozanoritev dane zunajjezikovne vsebine.« (Miklič 1994: 82)

Pri ustnem in pisnem tvorjenju besedil v nemškem jeziku so pri študentih Oddelka za prevajalstvo Univerze v Ljubljani opazne težave pri rabi določenih časov v nemščini, in sicer sedanjika (za prihodnost), prihodnjika, perfekta in pluskvamperfekta. Po drugi strani pa se kaže deloma neustrezna raba glagolskega vida v slovenščini, kar je še zlasti očitno pri prevajanju iz nemščine v slovenščino. Neustrezna raba glagolskega vida je opaznejša pri študentih, ki prihajajo iz SV Slovenije, kjer je vpliv nemščine na slovenščino zaradi geografske bližine, pa tudi stoletja dolgega kulturnega in jezikovnega vpliva precejšen.

Da bi nekatera svoja opažanja, ki temeljijo na večletnem poučevanju nemškega jezika (morfologije in sintakse ter nemško-slovensko kontrastivne slovnice in analize) podkrepila z dokazi, sem maja 2013 izvedla anketo o rabi časov v nemščini in slovenščini ter tudi o ustrezni rabi glagolskega vida v slovenščini. Anketa je sicer potrdila moja opažanja in težave so se pokazale tam, kjer so bile tudi pričakovane. Vendar pa je anketa obenem ovrgla mojo dodatno hipotezo, in sicer, da so težave večje na BA-stopnji študija prevajalstva in manjše na MA-študiju. Izkazalo se je namreč, da je sicer jezikovna kompetenca v tujem (nemškem) in maternem jeziku v višjih letnikih praviloma večja, vendar pa je prav pri vseh anketirancih opaziti enake težave.

Na podlagi omenjenih težav sem raziskala rabo sedanjika, prihodnjika ter pluskvamperfekta v nemščini in slovenščini ter rabo perfekta v nemščini. Pri tem sem izpostavila bistvene razlike med obema jezikoma, pri slovenščini pa opozorila na pomembno vlogo glagolskega vida – še zlasti pri rabi sedanjika in prihodnjika. Kontrastivna primerjava med obema jezikoma je nujna in jo je po mojem mnenju potrebno vključevati pri pedagoškem delu tudi pri predmetih, ki v osnovi sicer niso kontrastivno naravnani, npr. pri nemški morfologiji. Opažam, da je kontrastivni pristop pri poučevanju tujega jezika nujen, saj študenti veliko lažje in hitreje razumejo in posledično usvojijo rabo tujejezičnih struktur, če razumejo, kako deluje njihov materni jezik in če imajo vpogled v bistvene razlike med obema jezikoma. Obenem pa so pozorni tudi na napake v lastnem jeziku in jih tako lažje odpravijo.

Izsledke pričujoče raziskave bi bilo mogoče ob ustrezni didaktizaciji uporabiti tudi pri pouku, bodisi pri nemški morfologiji ali pri nemško-slovenski

kontrastivni slovnici in analizi pri vseh, ki na univerzitetni ravni študirajo nemščino kot tuji jezik. Na rabo sedanjika in prihodnjika v nemščini ter na razlike pri rabi nemškega perfekta in preterita je študente smiselno opozarjati že na BA-študiju. Kompleksnejša poglavja tega področja – predvsem tista, kjer je raba časov povezana z glagolskim vidom (sedanjik in prihodnjik) oz. izražanjem perfektivnosti (npr. raba perfekta za prihodnost), pa je bolj smiselno obravnavati na višji stopnji študija (MA), kjer sta znanje tujega jezika, pa tudi kompetenca v maternem jeziku na višji ravni. Ob ustreznih prilagoditvi pa bi bilo izsledke analize mogoče uporabiti tudi povsod tam, kjer se nemški govorniki učijo slovenščine kot tujega jezika.

2 METODOLOGIJA

Raziskava je potekala po naslednjih korakih:

- v prvi fazi sem raziskala rabo določenih slovničnih časov v nemščini in slovenščini, pri čemer sem se opirala na izbrana slovnična dela (za slovenščino je to Toporišič 2004, za nemščino pa predvsem Helbig in Buscha 2004 ter Dudnova slovnica *Die Grammatik* 2005) in nekatere druge teoretične vire; nato sem raziskala vpliv glagolskega vida na rabo slovenskega sedanjika in prihodnjika;
- v naslednjem, bolj praktično usmerjenem delu raziskave, sem analizirala rabo časov v nekaterih literarnih delih starejših in sodobnejših nemško piščočih avtorjev ter njihovih prevodih v slovenščino (primere iz izvirnikov ali prevodov sem uporabila za ponazoritev in podkrepitev teoretičnih izhodišč);
- v zadnjem koraku sem izvedla anketo med študenti na Oddelku za prevajalstvo Univerze v Ljubljani, in sicer na vseh stopnjah BA- in MA-študija. Pridobljeni rezultati so večinoma potrdili moja opažanja.

3 IZRAŽANJE (NE)DOVRŠNOSTI V SLOVENŠČINI IN NEMŠČINI – NEKAJ PRIMEROV¹

Slovenskim govorcem, ki se učijo nemščine kot tujega jezika, predstavlja pravilna raba nemškega nezloženega časa preterita in zloženega preteklega časa perfekta nemalo težav. Slovenščina ima v primerjavi z nemščino manj glagolskih časov, pri čemer pa ta »primanjkljaj« vsaj deloma kompenzira z aspektom. Med slovenščino

¹ V tem poglavju bom s pomočjo primerov skušala opozoriti na temeljno razliko med slovenščino kot aspektualnim in nemščino kot neaspektualnim jezikom. Teoretičnim razmišljanjem o tej problematiki se bom v tem prispevku odpovedala, saj bi to presegalo okvir izbrane tematike.

kot aspektualnim jezikom in nemščino, ki te morfološke kategorije ne pozna, so precejšnje razlike, na primer:

Knjigo bom prebrala do sobote.

Dovršnost je v slovenščini izražena glagolsko, medtem ko bi zgoraj povedano v nemščini morali izraziti z drugimi sredstvi, in sicer:

- (a) *Ich habe das Buch bis Samstag gelesen.* (s perfektom)
- (b) *Ich lese das Buch bis Samstag durch.* (*durchlesen* – z besedotvornimi sredstvi – z ustrezno predpono)
- (c) *Ich lese das ganze Buch bis Samstag. / Ich bin mit dem Lesen des Buches bis Samstag fertig.* (z leksikalnimi sredstvi)

V slovenščini lahko že na podlagi glagola ugotovimo, ali gre za dovršeno ali še nedovršeno dejanje; v nemščini je to pogosto mogoče razbrati šele iz sobesedila:

- (a) »Arthur Schopenhauer war wettbewerbsunfähig. Zu seinen Vorlesungen an der Berliner Universität kam nur eine Handvoll Studenten! ...!«² (Iz sobesedila je razvidno, da gre za ponavljajoče se – torej nedovršeno – dejanje.)
→ *Arthur Schopenhauer je bil nekonkurenčen. Na njegova predavanja je prihajala le peščica študentov.*
- (b) *Zu seiner gestrigen Vorlesung kam nur eine Handvoll Studenten.* (Gre za enkratno dejanje, kar je mogoče razbrati iz sobesedila.)
→ *Na njegovo včerajšnje predavanje je prišla le peščica študentov.*

Glagol *kommen* v nemščini torej lahko izraža dovršnost ali nedovršnost.

Zanimiv primer se nam ponuja tudi ob primerjavi nekaterih segmentov nemškega izvornika in slovenskega prevoda romana *Leteča gora* (*Der fliegende Berg*) sodobnega avstrijskega pisatelja Christoph Ransmayrja, npr.:

»*Ich starb*
6840 Meter über dem Meeresspiegel
Am vierten Mai im Jahr des Pferdes /.../
Ich starb hoch über den Wolken /.../« (Ransmayr 2006: 9)

Prevod v slovenščino:

»*Umiral sem*
6840 metrov nad gladino morja
četrtega maja v letu konja /.../
Umiral sem visoko nad oblaki /.../« (Ransmayr 2010: 9)

Sterben kot glagol spremembe stanja je sicer perfektiven, a je v besedilu mišljen nedovršno, kar v nemškem izvorniku ugotovimo šele veliko pozneje. Slovenščina

² Vir: Die Zeit (25. 6. 2009): Hegel, hilf!

loči med nedovršno obliko *umirati* in dovršno *umreti*. Prevajalec je Ransmayrjeve verze v slovenščino prevedel tako, da je na tem mestu uporabil nedovršnik *umirati*, zato slovenski bralec veliko prej izve to, kar bo nemški lahko razbral šele veliko pozneje iz sobesedila.

Ali pa primer iz slovenskega besedila – romana pisatelja Draga Jančarja *To noč sem jo videl* – v primerjavi z nemškim prevodom:

»Njeno podobo sem si lahko priklical pred notranje oči kadarkoli, njene oči, lase, ustnice, da, tudi telo, ki je tolikokrat zadihano obležalo ob meni, nisem pa mogel slišati njenega glasu; od osebe, ki je dolgo ne vidiš, najprej izgine glas, zvok, njegova barva in moč /.../« (Jančar 2010: 7)

Prevoda v nemščino:³

Ihr Bild konnte ich mir jederzeit vor mein inneres Auge rufen, ihre Augen, ihr Haar, die Lippen, ja, auch den Körper, der so oft atemlos neben mir gelegen hatte, ihre Stimme jedoch konnte ich nicht hören; von einer Person, die man lange Zeit nicht sieht, verschwindet als Erstes die Stimme, der Klang, ihre Farbe und ihre Kraft.

Komentar: *Obležati* je dovršni glagol in ima v danem besedilu jasno erotično konotacijo, ki je z nemškim nedovršnikom *liegen* (slov. *ležati*) ni mogoče izraziti. Nemščina za dovršnik *obležati* preprosto nima ustreznega ekvivalenta. Namesto glagola *liegen* bi v prevodu sicer lahko uporabili dovršnik *liegenbleiben*, ki pa zaradi svojega pomena »ne več moči nadaljevatil/iti naprej« (nem.: *nicht mehr weiter kommen können*) nikakor ne more izraziti sporočila izvirnika in bi kot tak pri bralec bržkone naletel na nerazumevanje.

Pri rabi dovršnikov in nedovršnikov v slovenščini je pomembno tudi naslednje:⁴ pravo sedanost izražamo navadno le z nedovršnimi glagoli. Dovršne glagole lahko uporabljamo v pretekliku ali prihodnjiku, v sedanjiku pa le, če glagol izraža dejanje ali potek, ki se izvrši hkrati z izrekanjem (glagoli rekanja: *povem, zapovem, rečem, obljubim*), če gre za privolitev v ponudbo (npr. *kupim, prodam*), če se dejanje nanaša na prihodnost, če gre za ponavljajoče se dejanje (= splošni sedanjik) ali postopno dejanje; pri slednjih dveh stoji po navadi prislovno določilo časa (prim. Toporišič 2004: 391):

- (a) *Mama ravnokar obeša perilo.*
- (b) *Mama vsak dan obesi perilo.*

In ne: *V tem trenutku mama *obesi perilo.*

³ Neobjavljen prevod nemško govoreče literarne prevajalke, ki med drugim prevaja tudi literarna dela slovenskih avtorjev v nemščino.

⁴ Prav tu pri študentih opažam kar nekaj nepravilne rabe dovršnikov za pravo sedanost.

Derganc (2003: 67–8) ugotavlja, da imajo slovenske oblike dovršnega sedanjika predvsem pomen abstraktne in neaktualne sedanjosti ter različne modalne pomene, npr.: *Koliko strani napišeš v enem dnevu?* Pri tem ima dovršnik *napišeš* pomen *lahko napišeš, si sposoben napisati*. Aleksandra Derganc (ibid.) meni, da je raba dovršnega sedanjika za ponavljajoče se dejanje zelo verjetno povezana tudi z dejstvom, da za določene dovršnike v slovenščini ni sekundarnih nedovršnikov, npr. za *popiti, pojesti, najesti se*:

Zjutraj popijem skodelico kave in pojem dve žemlji. – Vselej se naje do sitega.

Pri rabi je omembe vredna tudi konkurenčnost dovršnikov in nedovršnikov (primerjaj Žele 2011: 32 in Derganc 2003, ki v tem prispevku poudarja razliko med rabo dovršnika in nedovršnika v slovenščini in ruščini):

- v nekaterih primerih je v slovenščini mogoče uporabiti dovršnik ali nedovršnik, ne da bi pri tem šlo za pomenske odtenke: *Znala je pomiriti/pomirjati ljudi.*
- v nekaterih drugih primerih je poleg pogostejšega dovršnika mogoč tudi nedovršnik, morda zato, ker kontekst prispeva k razumevanju, da gre za enkratno celostno dejanje: *Kdo je danes kupil/kupoval kruh? – Kdo je sezidal/zidal to zgradbo? – Ste prebrali/brali Vojna in mir?*
- so pa tudi primeri, ko nedovršnik namesto dovršnika ni mogoč. Dovršnik tu preveč ohranja pomen procesnosti ali ponavljanja, zato ga ni mogoče uporabiti za opis enkratnega celostnega dejanja, npr.: *Moj stric se je *vzpenjal na Everest. – Si kdaj *razbijal dragoceno vazo? – Si kdaj *izgubljal dežnik?*

Rojeni govorniki se pri rabi takih oblik večinoma ravnajo po lastnem občutku. Za tujce, ki se učijo slovenščine, pa je usvajanje takih podrobnosti aspektualnih razlik velikokrat praktično nemogoče.

4 RABA SEDANJIKA IN PRIHODNJIKA V NEMŠČINI IN SLOVENŠČINI

4.1 Sedanjik

Sedanjik (nem. *Präsens*) je nesestavljena glagolska oblika in tako v nemščini kot slovenščini izraža:

- dejanje v **trenutku govorenja**: *Berem knjigo./Ich lese (gerade) ein Buch.*
- **brezčasnost**: *Jabolko ne pade daleč od drevesa./Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm.*
- **dramatični** sedanjik: *49. pr. n. št. Julij Cezar prestopi Rubikon./49 v. Chr.: Cäsar überschreitet den Rubikon.*
- **prihodnost**: *(Jutri) grem na Dunaj./Ich fahre (morgen) nach Wien.*

Za izražanje prihodnosti sedanjik oz. prezent v nemščini konkurira prihodnjiku/futuru, pri čemer prvi prevladuje, kar še zlasti velja za ustno komunikacijo. Futur se v nemščini uporablja večinoma modalno (in veliko manj temporalno), in sicer za izražanje namere, obljube, verjetnosti ipd. Tudi v slovenščini sedanjik služi izražanju prihodnosti, čeprav ne tako pogosto kot v nemščini, saj »prihodnost izražajo pogosteje dovršni kot nedovršni sedanjiki. Nedovršne sedanjike rabimo posebno pogosto v zvezi s prislovnimi določili časa« (Toporišič 2004: 393):

- (a) *Kdaj odpotuješ?/ Wann reist du ab?*
- (b) *Jutri gremo na Dunaj./Morgen gehen wir nach Wien.*
- (c) *Naslednji teden me ni doma. (Prihodnjik je tu stilno boljši: Naslednji teden me ne bo doma.)/Nächste Woche bin ich nicht zu Hause.*

Vendar:

- (č) *Čez nekaj mesecev o tem ne bo govoril nihče več./In einigen Monaten spricht keiner mehr darüber.*
→ *Čez nekaj mesecev o tem *ne govori nihče več.*

V nekaterih primerih je sedanjik nedovršnih glagolov sprejemljiv, čeprav morda deluje nekoliko pogovorno (glej primer c) in ga zato pogosto nadomeščamo s prihodnjikom. Mnoge nedovršnike pa je mogoče uporabljati le v prihodnjiku – sedanjik je v takih primerih popolnoma izključen (glej primer č). Še zlasti pri ustni komunikaciji imajo krajše oblike prednost, zato tu prevladuje sedanjik; stilno boljši pa je pogosto prihodnjik, čeprav kot zložena glagolska oblika po drugi strani pri pogosti rabi v besedilu lahko deluje nekoliko manj elegantno.

4.1.1 Raba sedanjika v odvisnikih

4.1.1.1 Za izražanje istodobnosti

Za izražanje istodobnosti v sedanjosti, prihodnosti in preteklosti se v slovenskih odvisnikih pri nedovršnih glagolih uporablja sedanjik:

- (a) *Pravi/Rekla je/Rekla bo, da se dobro počuti./Sie sagt(e)/wird sagen, dass sie sich wohl fühlt.*
- (b) *Najbrž nam bo kmalu zaupal/Zaupal nam je, da se mu včasih toži po domu./Er vertraut(e) uns an, dass er sich manchmal nach seinem Zuhause sehnt.*
- (c) *Pravi/Povedal je, da deklica lepo poje./Er sagt(e), dass das Mädchen schön singt.*

Če pa npr. pri primeru c) nedovršni glagol nadomestimo z dovršnim, moramo namesto sedanjika uporabiti preteklik, pri čemer pa ne gre več za istodobnost, temveč za preddobnost v odvisnem stavku:

- (č) *Pravi/Povedal je, da je deklica lepo zapela. (... , da deklica lepo *zapoje)/Er sagt(e), dass das Mädchen schön gesungen hat(te).*

Če bi v zgornjem primeru č) vendarle uporabili dovršnik v sedanjiku, bi se s tem spremenil tudi pomen celotne povedi:

- (d) *Pravi/Povedal je, da deklica zapoje vedno, kadar dobi bombon./Er sagt(e), dass das Mädchen immer dann singt, wenn es ein Bonbon bekommt.*

Medtem ko preteklik *je zapela* v odvisniku primera č) izraža enkratnost v preteklosti in preddobnost v odvisnem stavku, pa sedanjik *zapoje* primera d) pomeni ponavljajoče se dejanje in izraža istodobnost. Pri ponavljajočih se dejanjih sicer namesto nedovršnika pogosto lahko uporabimo dovršnik – vendar le tedaj, kadar je nedovršnost izražena z leksikalnimi sredstvi ali jo je mogoče razbrati iz sobesedila (prim. Miklič 2001: 313):

- (e) *Prišel je vsak dan.*
 (f) *Prihajal je vsak dan.*

Nekoliko drugače pa je v nemščini, kjer pri istodobnosti ne glede na čas (preteklost, sedanost ali prihodnost) v glavnem in odvisnem stavku praviloma lahko uporabljamo isti glagolski čas (prim. Helbig in Buscha 2001: 141). Sowinski (1972: 171) kot najpogostejšo kombinacijo časov za izražanje istodobnosti v glavnem in odvisnem stavku navaja naslednje pare: *present – present, preterit – preterit in futur – present.*

Zanimivo razliko med nemščino in slovenščino je mogoče opaziti pri rabi časov v odvisnikih, in sicer za izražanje **istodobnosti v preteklosti**; tu v nemškem odvisniku pogosto zasledimo preteklik:

- (g) *»Aus der Miene des untersuchenden Wundarztes schlossen John und Sherard, dass sie wahrscheinlich nicht an einer Lustseuche litten.«* (Nadolny 1983: 90)

Namesto preteklika – preterita *litten* bi v odvisniku sicer lahko uporabili tudi sedanjik *leiden*,⁵ vendar je preterit stilno boljši; tako rabo je moč zaslediti pri številnih nemško pišočih starejših in sodobnih avtorjih. Tako denimo sodobni abstrijski pisatelj Christoph Ransmayr v že prej omenjenem romanu *Leteča gora* za istodobnost v preteklosti v odvisnem stavku dosledno uporablja preterit:

- (h) *»/.../ ich fühlte, wie sehr ihn die Aussicht beflügelte, das bereits aufgebene Ziel doch noch zu erreichen /.../«* (Ransmayr 2006: 342)

Kot že rečeno, pa v slovenščini v takih primerih uporabimo sedanjik, kar potrjuje ta tudi naslednja slovenska prevoda zgornjih dveh nemških primerov:

»Po obrazu preiskujočega zdravnika sta John in Sherard sklepal, da bržkone ne bolehat za sifilisom / nimata sifilisa.« (Nadolny 2004: 72)

»/.../ sem čutil, kako ga omamlja možnost, da bi morda vendarle še dosegel že opuščeni cilj /.../« (Ransmayr 2010: 362)

⁵ Namesto preteklika (preterita/perfekta) se present v odvisnikih uporablja vedno tedaj, kadar gre za splošno veljavno ali ponavljajoče se dejanje (prim. Sowinski 1972: 171), saj tu sedanjik izraža brezčasnost: *Er sah den Berg, der über dem Dorf aufragt./ Videl je goro, ki se vzpenja nad vasjo.*

Pri prevodu naslednjega primera pa prevajalec ni upošteval pravil rabe časov v slovenščini, kar ima za posledico neustrezen prevod:

- (i) »/.../ es war die schönste Jahreszeit in Berlin und er hatte nie verstanden, warum die Leute ausgerechnet im Sommer in den Urlaub fuhren /.../« (Regener 2001: 93)

Prevod:

»/.../ to je bil najlepši letni čas v Berlinu in nikdar ni razumel, zakaj *so se ljudje ravno poleti odpeljali na dopust /.../« (Regener 2005: 88)

Medtem ko izvirnik izraža imperfektivnost, saj govori o splošni navadi Berlinčanov, da se ravno poleti odpravijo na dopust, pri čemer avtor besedila uporabi preterit, pa s slovenskim preteklikom *so se odpeljali* poudarimo enkratnost dejanja v preteklosti. Če bi želeli sporočilo ustrezno prenesti v slovenščino, bi v tem primeru morali uporabiti sedanjik in ne preteklika, npr.: *gredo/odhajajo/se odpravijo/se odpeljejo*:

/.../ to je bil najlepši letni čas v Berlinu in nikdar ni razumel, zakaj se ljudje odpravijo / odpeljejo na dopust ravno poleti /.../

V ponazoritev še en podoben primer neustreznega prevoda v slovenščino:

- (j) »Eine Geschichte ist dann zu Ende gedacht, wenn sie ihre schlimmstmögliche Wendung genommen hat.« (Dürrenmatt 1985: 91)

Perfekt v navedenem primeru ne služi izražanju preteklosti, temveč dovršnosti, zato tu v slovenščini preprosto uporabimo dovršnik *doživeti*. Prevajalec pa je ne-reflektirano sledil nemški rabi časov in namesto sedanjika uporabljen preteklik:

»Neka zgodba je dovršena tedaj, če *je doživela najhujši možni preobrat.« (Dürrenmatt 1994: 89)⁶

Korekten prevod s sedanjikom dovršnega glagola *doživeti* bi se v slovenščini torej lahko glasil takole:

Zgodba je do konca domišljena takrat, ko doživi najhujši možni preobrat.

4.1.1.2 Za izražanje zadobnosti

Sedanjik se v slovenščini uporablja v odvisnih stavkih tudi za izražanje zadobnosti, in sicer pri **dovršnih** glagolih:

- (k) *Pravi, da pride jutri.*
(l) *Rekel je, da pride čez dan ali dva.*

⁶ Prevod iz Dürrenmattovega dela *21 Punkte zu den Physikern* kot uvod k spremni besedi prevoda dela *Naročilo* istega avtorja.

Pri obeh povedih bi lahko v odvisnem stavku uporabili tudi prihodnjik, vendar Toporišič opozarja (2004: 393), da je raba prihodnjika tu nekoliko okorna in zato slabša:

- Pravi, da bo prišel jutri.*
Rekel je, da bo prišel čez dan ali dva.

4.2 Prihodnjik/futur vs. sedanjik/prezent

Uvodoma bom na kratko predstavila funkcijo nemškega futurja (nem. *Futur I*) in slovenskega prihodnjika. Nemški futur se uporablja predvsem modalno (prim. Vater 1994: 59–62 in 73–77).⁷ Za prihodnost ga še zlasti v 1. osebi ednine ali množine uporabljamo za izražanje namere, odločitve ali obljube:⁸

- (a) *Ich werde die Doktorarbeit bis Dezember abliefern./Doktorat bom oddala do decembra.* (namera)
 (b) *Ich werde dich nie verlassen./Nikoli te ne bom zapustil(a).* – *Dir werden wir immer helfen./Vedno ti bomo pomagali.* (obljuba)

Poleg tega futur služi izražanju ukaza, grožnje; osebek je tu po navadi v 2. osebi ednine ali množine:

- (c) *Jetzt wirst du deine Hausaufgaben machen!./Zdaj boš napisal domačo nalogo!* (ukaz)
 (č) *Das werdet ihr noch büßen!./To boste še obžalovali!* (grožnja)

Futur pa lahko izraža tudi verjetnost v sedanjosti; časovni in/ali modalni prislov sta fakultativne narave (prim. Wunderlich 1970: 137–8):

- (d) *Balthasar wird (wohl) (gerade) einen Brief an seinen Vater schreiben.*

Prihodnjik tu lahko nadomestimo s sedanjikom, pri čemer pa je modalni prislov obvezen:

Balthasar schreibt wohl gerade jetzt einen Brief an seinen Vater.

Če zgorajjo poved parafraziramo:

Ich nehme an/vermute, dass Balthasar gerade jetzt einen Brief an seinen Vater schreibt./Domnevam, da Baltazar ravnokar piše pismo očetu.

⁷ To tezo zagovarja tudi Vater (1994: 59–61 in 73–77), ki opozarja na skupne morfosintaktične značilnosti pomožnega glagola *werden* in modalnih glagolov *müssen, können, wollen, sollen, mögen* in *möchten*. S pomočjo obširne analize konstrukcije *werden* + infinitiv skuša dokazati, da semantika te konstrukcije govori v prid temu, da *werden* sodi v skupino modalnih glagolov ter da je njegov modalni pomen primarne, temporalni pa zgolj sekundarne narave. Primerjaj Vater (1994: 73–77): *Gibt es im Deutschen Futurtempora?*

⁸ Več o rabi futurja prim. Helbig in Buscha (2001: 137–41), Götze in Hess-Lütich (2004: 102–3.), Vater (1994: 73–77), Sowinski (1972: 182–4), Wunderlich (1970: 137–8).

V časovni funkciji pa se – kot že omenjeno – futur večinoma nadomešča s prezentom: V slovenščini se prihodnjik uporablja temporalno in modalno.⁹ V modalnem smislu se – podobno kot v nemščini – nanaša na prihodnost in izraža ukaz, grožnjo ali željo, za sedanjost pa verjetnost:

- (e) *Zdaj boš najprej pospravil svojo sobo! / Jetzt wirst du zuerst dein Zimmer aufräumen!*
- (f) *To boš še drago plačal! / Das wirst du teuer bezahlen.*
- (g) *Naj bo srečna z njim! / Möge sie glücklich mit ihm werden.*
- (h) *To bo (gotovol/verjetno) naš novi sosed. / Das wird (wohl/wahrscheinlich) unser neuer Nachbar sein.*

Pri zadnjem primeru h) bi – tako kot v nemščini – namesto prihodnjika lahko uporabili tudi sedanjik; v tem primeru je modalni prislov obvezen dodatek, saj v nasprotju s prihodnjikom sedanjik v takem kontekstu nima modalnega pomena:

To je gotovol/verjetno naš novi sosed.

Tudi v temporalnem smislu lahko prihodnjik nadomestimo s sedanjikom. Kot že povedano, pa to velja predvsem za dovršne, veliko manj pa za nedovršne glagole:

- (i) *Jutri bo snežilo, zato bomo ostali doma in gledali televizijo.*
- (j) *Jutri bo snežilo, zato ostanemo doma in *gledamo televizijo.*
- (k) *Če bo jutri dež, bomo kar doma.*
- (l) *Če *je jutri dež, *smo kar doma.*

Prihodnjik v slovenščini izraža zadobnost v odvisnih stavkih; v nemščini tu večinoma uporabljamo sedanjik (pri preteklih dejanjih pa bodisi preterit/perfekt, lahko pa tudi sedanjik):

- (m) *»Sie fürchteten, dass mir etwas zustößt in der Fremde. Ich wollte an einen Ort, der mich nicht kennt.« (Müller 2009: 8)*

Prevod:

»Bali so se, da se mi bo kaj zgodilo. Jaz pa sem hotel v kraj, ki me ne bo poznal.« (Müller 2010: 5)

Kot že omenjeno, lahko prihodnost v obeh jezikih izražamo tako s sedanjikom kot prihodnjikom, pri čemer pa lahko pride do pomenskih razlik, kot je to denimo mogoče opaziti pri primerjavi naslednjih dveh izjav opazovalca šahovske partije:

- (n) *Tobias wird die Schachpartie in wenigen Zügen gewinnen. (futur)*
- vs.
- (o) *Tobias gewinnt die Schachpartie in wenigen Zügen. (prezent)*

⁹ O rabi prihodnjika v slovenščini prim. tudi Miklič 2008.

Opazovalec z obema stavkoma sporoča, da bo Tobias zelo verjetno kmalu dobil šahovsko partijo in da je ta možnost veliko verjetnejša od drugih mogočih izidov, denimo remija ali poraza v partiji. Pri različici v sedanjiku se zrcali visoka stopnja subjektivne verjetnosti. Opazovalec, ki v položaju na šahovnici odkrije zmagovalno kombinacijo za Tobiasa, se bo prej izrazil na način povedi o) (prezent), medtem ko mu bo za različico n) (futura) zadoščala že približna ocena položaja na šahovnici in splošna domneva o Tobiasovi šahovski moči.

V slovenščini pa lahko zgoraj prikazano pomensko razlikovanje, v nemščini poznorjeno z rabo različnih časov, ubesedimo izključno s pomočjo leksikalnih, ne pa gramatičnih sredstev (ustreznih oblik časa):

(p) *Tobias bo partijo šaha dobil v nekaj potezah.*

Oba nemška stavka, ki se nanašata na prihodnost in izražata verjetnost, lahko v slovenščini ubesedimo samo v prihodnjiku (primerjaj s prim. g), raba sedanjika v tem primeru ni mogoča:

(r) *Tobias *dobi partijo šaha v nekaj potezah.*

Poved r) *Tobias dobi partijo šaha v nekaj potezah* je slovnično korektna in logična samo v primeru, če Tobias v zgolj nekaj potezah dobi vsako šahovsko partijo. Stavke torej ne izraža domneve oziroma verjetnosti, temveč zgolj poudarja Tobiasovo šahovsko moč; torej nima nobene zveze s prihodnostjo, temveč je samo splošna ugotovitev atemporalne narave.

Če sklenem: temeljna razlika pri rabi prihodnjika v slovenščini in nemščini je naslednja: v nemščini ima futura primarno modalno funkcijo in se tako uporablja predvsem za izražanje naklonskih dejanj, v njegovi časovni funkciji pa ga po navadi nadomestimo s sedanjikom. Slovenski prihodnjik uporabljamo tako časovno kot tudi modalno. V časovnem smislu ga včasih lahko nadomestimo tudi s sedanjikom, vendar ne pri vseh glagolih.

5 PERFEKT IN NJEGOVE USTREZNICE V SLOVENŠČINI

Slovenščina ima v primerjavi z nemščino manj slovničnih časov. Tako se denimo za izražanje preteklosti v slovenščini večinoma uporablja **preteklik** (**predpreteklik** precej redko), v nemščini pa nezloženi pretekli čas **preterit** ter zloženi čas **perfekt**, za predpreteklost pa še **pluskvamperfekt**.

Zanimiv fenomen – še zlasti v kontrastivnem smislu – predstavlja perfekt, saj ima več pomenskih komponent in ne izraža zgolj temporalnosti, temveč ima

tudi aspektualne značilnosti (prim. Ehrich in Vater 1989: 106 ff, citirano v Vater 1994: 68), zaradi česar predstavlja zelo kompleksen slovnični fenomen in ga je kot takega v slovenščini včasih težko nadomestiti. Perfekt izraža:

– **splošno veljavnost:**

- (a) *Das haben wir immer so gemacht. – Ein Unglück ist schnell geschehen.*

V slovenščini se v takih primerih uporablja preteklik (primer b) ali sedanjik (primer c):

- (b) *To smo vedno naredili tako.*
 (c) *Nesreča se kaj hitro pripeti.*

– **prihodnost:** perfekt tu ne nastopa v svoji temporalni, temveč aspektualni funkciji, saj izraža dovršnost v prihodnosti; časovni prislov je obvezno dopolnilo, saj določa točko v prihodnosti, ko bo določeno dejanje že dovršeno:

- (č) *Bis zum nächsten Jahr hat sie ihre Dissertation abgeliefert.*
 (d) *Morgen Abend um 23 Uhr ist er in den USA gelandet.*
 (e) *Ich habe den Text bis Montagnachmittag übersetzt.*

V tej funkciji ga v slovenščini nadomestimo s prihodnjikom (nekaterih primerih tudi s sedanjikom) dovršnega glagola:

- (f) *Disertacijo bo oddala do naslednjega leta/naslednje leto.*
 (g) *Jutri ob enajstih zvečer bo prispel v Ameriko.*
 (h) *Besedilo bom prevedla do ponedeljka popoldan.*

Našteti primeri nakazujejo temeljno razliko med obema jezikoma: medtem ko slovenščina dovršnost izraža z aspektom, in sicer z rabo perfektivnih glagolov (*bo oddala, bo prispel, bom prevedla*), pa nemščina umanjkanje kategorije aspekta nadomesti z rabo ustreznega časa (*hat abgeliefert, ist gelandet, habe übersetzt*). Če bi namesto perfekta v zgoraj omenjenih primerih uporabili prezent glagolov *abgeben, ankommen* in *übersetzen*, bi s tem veliko manj poudarili dve pomenski komponenti, in sicer dovršenost dejanja v prihodnosti, predvsem pa tudi implicitno izraženo gotovost, da se bo neko dejanje v prihodnosti uresničilo:

- (i) *Bis zum nächsten Jahr hat sie ihre Dissertation abgeliefert.* (perfekt implicira visoko stopnjo gotovosti, da se bo dejanje v prihodnosti uresničilo)

vs.

- (j) *Bis zum nächsten Jahr liefert sie ihre Dissertation ab.* (prezent deluje precej nevtrarno in ne izraža gotovosti o dovršenem dejanju v prihodnosti)

Ker preteklika v slovenščini ne moremo uporabljati za prihodnost, povzroča taka raba perfekta maternim govorcem slovenščine precej težav. Rabo nemškega perfekta za prihodnost pa je mogoče – vsaj delno – primerjati z angleškim časom

future perfect, pri čemer pa Weinrich (1964: 88) poudarja, da taka primerjava časov dveh različnih jezikov načeloma ni mogoča, saj je vsak glagolski čas vpet v določen časovni sistem danega jezika in ga je potemtakem mogoče primerjati zgolj z drugimi slovničnimi časi istega sistema:

I will have the text translated by tomorrow.

Perfekt je seveda tudi **pretekli** čas,

- 1) deloma ga lahko nadomešča preterit, in sicer tedaj, kadar gre za preteklo dejanje:

(k) *Wir haben gestern unsere Freunde besucht.* ali *Wir besuchten gestern unsere Freunde.*

- 2) Načeloma velja, da je mogoče preterit vedno nadomestiti s perfektom, obratno pa to ne drži (prim. Wunderlich 1970: 142). Perfekt je nenadomestljiv tedaj, kadar so posledice/rezultati preteklega dejanja vidni tudi v sedanjosti. Tu s perfektom poudarimo rezultativnost preteklega dejanja, pri čemer je rezultat ali učinek preteklega viden še v sedanjosti. Tudi tu se kaže aspektualna funkcija perfekta.:

(l) *Soeben ist sie gekommen./Ravnokar je prišla.*

→ Rezultat: *Sie ist jetzt da./Zdaj je tu.*

(m) *Es hat geregnet./Deževalo je.*

→ Rezultat: *Die Wiese ist nass./Travnik je moker.*

Tudi tu bi lahko nemški perfekt primerjali z angleškim **present perfectom** (prim. Weinrich 1964: 88–91), saj imata oba isto funkcijo, in sicer povezovanje preteklega s sedanjim. Taka raba perfekta pa je v nemščini mogoče le pri določenih glagolih, in sicer tako imenovanih **transformativnih** glagolih, kot so denimo *ein-schlafen*, *aufstehen*, *ankommen*, *herunterfallen*, *kaufen*. Le transformativni glagoli namreč odražajo prehod iz enega stanja v drugega in tako izražajo rezultativnost (prim. Wunderlich 1970: 144).

V slovenščini za obe inačici perfekta – tega z rezultativnim značajem ali onega brez njega, ki je zamenjljiv s preteritom, uporabljamo preteklik, pri čemer pa je razlike v pomenu mogoče razbrati iz sobesedila:

(n) *Včeraj smo obiskali prijatelje.* (zaključeno preteklo dejanje)

(o) *Prispeli so na Dunaj.* → Rezultat: *Zdaj so tam.* (tu je (lahko) poudarjen rezultat v sedanjosti)

Ker se v slovenščini večinoma uporablja samo en pretekli čas, povzročata razlikovanje in pravilna raba nemškega preterita in perfekta slovenskih maternim govorcem nemalo težav, kar se še zlasti odraža pri tvorjenju besedil v nemškem jeziku, seveda pa tudi pri prevajanju iz slovenščine v nemščino. Z nekaj pragmatičnega znanja so te težave lažje premostljive, kljub temu pa opažam, da je raba časov v

veliki meri vezana na sobesedilo ter pogosto odraz avtorjeve subjektivne odločitve. Za zaključek še nekaj temeljnih značilnost nemškega preterita.

Preterit je stilno zaznamovan glagolski čas (deluje višje pogovorno) in je tako imenovani pripovedovalni čas – tudi epični preterit – pisne komunikacije. Uporablja se v literarnih besedilih, pri posredovanju novic pa tudi v medijih. Ima samo eno funkcijo, in sicer označuje dejanja, zaključena v preteklosti; taka dejanja sodijo v preteklost in nimajo nikakršne povezave s sedanostjo. Pri ustnem izražanju ga uporabljamo predvsem pri pripovedovanju pravljic ter pri opisu osebnih doživetij v stilizirani obliki. V vsakodnevni govorici prevladuje perfekt, izjema sta le pomožna glagola *sein* in *haben* ter modalni glagoli.

6 RABA PLUSKVAMPERFEKTA V NEMŠČINI IN SLOVENŠČINI

Pluskvamperfekt označuje predpretekla dejanja. Čeprav nemščina ne pozna sosednja časov – t. i. pojma *consecutio temporum* v klasičnem smislu, pa domneva, da za označevanje časovnega sosednja dogodkov ne veljajo določene jezikovne norme, preprosto ne drži. To je razvidno tudi iz naslednjih primerov (prim. <http://hypermedia.ids-mannheim.de/grammis/>):

- (a) *Ich dachte mir nichts dabei, da ich solche Schmerzen schon zuvor *hatte.* (preterit)
- (b) *Ich dachte mir nichts dabei, da ich solche Schmerzen schon zuvor gehabt hatte.* (pluskvamperfekt)

Od obeh je sprejemljiva le varianta b), saj je le tu jasno izražen prehod od točke 1 v preteklosti, nakazane v glavnem stavku (*Ich dachte mir nicht dabei*), ki ustvarja časovno orientacijo, do točke 2 v odvisnem stavku, ki označuje predpreteklo dejanje. Kljub prislovu *zuvor* časovna relacij med obema dejanjema v nemški povedi ni dovolj jasno izražena, zato je pluskvamperfekt v odvisnem stavku nujno potreben (prim. <http://hypermedia.ids-mannheim.de/grammis/>).

Pri označevanju preteklega v odnosu do predpreteklega pa v slovenščini veljajo drugačne zakonitosti oz. se raba časov razlikuje od nemške:

- (c) *To mi ni dalo misliti, saj sem take bolečine imella že prej.*

Kljub predčasnosti dejanja v odvisniku, je raba preteklika v slovenščini povsem sprejemljiva, pa tudi veliko bolj običajna kot raba pluskvamperfekta. V nasprotju z nemščino v slovenščini za označevanje predpreteklega zadostuje že časovni prislov. Raba pluskvamperfekta je v slovenščini precej redka, še zlasti v neliterarnih besedilih. Poleg tega se v slovenščini pluskvamperfekt uporablja predvsem pri dovršnih glagolih (prim. Pogorelec 1960/61).

Avtorji in prevajalci literarnih besedil pa včasih posežejo po predpretekliku, saj ga avtor lahko »izkoristi za ustvarjanje globinske perspektive in za preciznejšo interpretacijo situacije« (Miklič 2001: 310), kar je razvidno tudi iz naslednjega primera:

- (č) »Liam,
superiorni, se ni pustil preslepiti
prvim zavajanjem terena,
očitno je bil že nižje spodaj razbral lažjo pot
in si bil vse više vse bolj na jasnem,
da je dobro izbral.« (Ransmayr 2006: 255)

Pluskvamperfekt je v slovenščini priporočljivo uporabiti predvsem tedaj, kadar bi raba preteklika lahko vodila v napačno razumevanje, npr.:

- (d) *Vstopila je dekla, ki jo je gospodar poslal po mleko.* = To bi lahko razumeli tudi kot: *Vstopila je dekla in gospodar jo je poslal po mleko.*

Zato boljše:

- (e) *Vstopila je dekla, ki jo je bil gospodar poslal po mleko.*

V ponazoritev še primer iz sodobne slovenske literature, in sicer v tem prispevku že omenjenega dela avtorja Draga Jančarja *To noč sem jo videl*:

- (f) »1) Vedel sem, da ne more ostati, kakor 2) ni mogla ostati pred sedmimi leti, ko 2) je za zmeraj odšla iz najinega mariborskega stanovanja; če 2) ni mogla ostati tam, kako 1) bi mogla ostati tukaj, v baraki ujetniškega taborišča, med spečimi oficirji kraljeve vojske ... Takrat 1) je glasno zarezgetal konj, 1) prisegel bi, da 1) je bil Vranec /.../« (Jančar 2010: 8)

Prevod:¹⁰

1) Ich wusste, dass sie nicht bleiben konnte, wie sie auch vor sieben Jahren nicht 2) hatte bleiben können, als sie für immer unsere Wohnung in Maribor 2) verlassen hatte; wenn sie dort nicht 2) hatte bleiben können, wie 1) hätte sie hier bleiben können, in der Baracke eines Gefangenenlagers, zwischen schlafenden Offizieren der königlichen Armee ... 1) Dann wieherte ein Pferd laut auf, ich 1) hätte schwören können, dass es der Schwarze 1) war /.../

Pretekla dejanja so v izvorniku in prevodu označena s številko 1, tista, ki se nanašajo na predpreteklost, pa z 2. Jančar za ločevanje obeh ni uporabil pluskvamperfekta, temveč pri svoji pripovedi uporablja preteklik. Pretekla in predpretekla dogajanja se v pripovedi ves čas prepletajo in raba pluskvamperfekta bi že zaradi njegove daljše strukture učinkovala slogovno precej okorno. Pri nemškem prevodu pa se kaže dosledna raba pluskvamperfekta, ki je v nemščini veliko pogostejši kot v slovenščini, poleg tega pa njegovo rabo pogosto zahteva tudi jezikovna

¹⁰ Gre za neobjavljeni prevod v slovenščino.

norma. Podobno se kaže tudi pri rabi preteklega pogojnika (nem. Konjunktiv II Plusquamperfekt). Čeprav slovenščina ločuje med sedanjim in preteklim pogojnikom, pa je slednji bolj malo v rabi, kar se prav tako odraža v zgornjem izseku Jančarjevega dela: *bi mogla ostati, bi prisegel*. V nemščini pa lahko za preteklost uporabljamo samo pretekli pogojnik (Konjunktiv II Plusquamperfekt – glej prevod: *hätte bleiben/schwören können*), kar povzroča slovenskim maternim govorcem kar nekaj težav.

Odnos do rabe pluskvamperfekta v slovenščini je že od nekdaj precej ambivalenten. Tako denimo Miško Kranjec na anketo o pluskvamperfektu, ki jo je uredništvo revije Jezik in slovstvo (1961: 235–6) opravilo med nekaterimi slovenskimi pisci in prevajalci, odgovarja takole: »Na prvi pogled se zdi nepotreben, stvar mrtve slovnice, v resnici pa se nam – ali vsaj meni – pri pisanju nenehno opleta med prsti. Napišem ga, zbrišem, pa znova priključem v življenje. Težko je z njim, hud križ, brez njega pa tudi ni mogoče« (1961: 236). Ivan Potrč meni (*ibid.*), da je pluskvamperfekt v slovenščini bolj priučena ali umetna kot pa naravna stvar.

Zanimive in omembe vredne so tudi ugotovitve Brede Pogorelec (1960/61), ki opozarja na rabo pluskvamperfekta »za signalizacijo posebnih besedilnih vsebin, namreč na njegovo nečasovno funkcijo« (Miklič 2008: 49). Pogorelčeva (1960/61: 157) ugotavlja, da je raba pluskvamperfekta v slovenski literaturi – pri čemer se opira na dela slovenskih pisateljev kot so Cankar, Pregelj, Kranjec, Pahor, Kozak, Levstik in Stritar – pogosto semantične narave; pri čemer s pluskvamperfektom ne ubesedimo časovnih, temveč pomenske relacije, npr.:

- (g) »*Mati je prišla prezgodaj pred šolo. Na velikem prostoru je bilo še vse mirno; okna visoke hiše so se bleščala, in časih se je začel glas učitelja, ki je govoril v šoli z rezkim in zvenečim glasom. Od daleč je bila prišla mati, iz vasi je prišla /.../*« (Ivan Cankar, Greh, ZS XVIII, str. 245, citirano v Pogorelec 1960/61: 157)

S pluskvamperfektom *od daleč je bila prišla mati* Cankar namreč poudari, »da je materina navzočnost posledica daljše poti, materin namen in žrtev poudari ne le z leksikalnimi sredstvi, ampak tudi z glagolsko obliko, s plpf.« (*ibid.*). Če bi pisatelj tu uporabil samo pretekli čas, npr. *Dolgo je hodila mati, iz vasi je prišla*, ne bi tako niti leksikalno niti gramatikalno izrazil posledice, ampak bi opisal samo dejanje, »kar bi spremenilo pomensko in stilno funkcijo stavka v kompoziciji« (*ibid.*).

Pluskvamperfekt je v sodobni slovenski literaturi (tudi prevodih) mogoče zaslediti tudi danes, njegova raba je tu sicer precej odvisna od posameznega avtorja – nekateri jo favorizirajo, spet drugi popolnoma zavračajo. Služi pretežno kot stilno sredstvo, uporablja pa se v glavnem v časovni funkciji. V neleposlovju pa pluskvamperfekta praktično ni; njegova raba tu deluje precej arhaično.

7 REZULTATI ANALIZE

V nadaljevanju navajam pet najprezentativnejših primerov ankete, izvedene med študenti na Oddelku za prevajalstvo. Rezultati jasno kažejo na težave, izpostavljene v tem prispevku. Čeprav je bilo v anketi pogosto treba prevesti samo posamezne povedi (brez širšega konteksta), pa pri svojem pedagoškem delu vedno znova naletim na enake rezultate. Pri študentskih prevodih in tvorjenju besedil (zlasti v nemščini) je namreč mogoče zaslediti enake težave – študenti se torej vedno znova intuitivno zatekajo k pravilom lastnega jezika in jih prenašajo na tuji jezik.

1. primer:

Besedilo bom prevedla do petka. (Navodilo: Poudarite rezultat – besedilo bo prevedeno do petka!)

Pri prevodu slovenske povedi v nemščino je bilo poleg časovnosti treba upoštevati tudi izraženo dovršnost (*prevesti*). Anketiranci so poved prevedli v nemščino v večini primerov tako, da so uporabili imitativno strukturo futur (59 %). Druga najpogosteje uporabljena struktura je bila prezent (24 %), ki pa v nemščini ne izraža dovršnosti. Zelo redko so anketiranci izbrali perfekt; ta med slovenskimi glagolskimi časi nima ustreznega ekvivalenta, saj slovenščina dovršnost izraža z aspektom in ne s časom.

2. primer:

Kaj počneš/boš počela jutri popoldan? – Ne vem še. Najbrž bom vstala pozneje, potem bom šla po nakupih in nato skuhala kosilo. Popoldan bom gledala televizijo, brala knjigo ali pa prevedla tisto nemško besedilo.

Pri prevodu slovenske povedi v nemščino se je večina anketirancev odločila za rabo istega časa kot pri primeru 1. Velika večina je izbrala nemški futur (ca. 70 %), veliko manj se jih je odločilo za prezent (ca. 30 %). Medtem ko primer 1 – tudi zaradi časovnega prislova *bis Freitag* – izraža določnost oz. govorčevu bolj ali manj trdno namero, pa pri primeru 2 prevladuje nedoločnost (*ne vem še, najbrž*). Zato je pri primeru 1 v nemščini raba prihodnjika ustrezna (čeprav dovršnost ni izražena v enaki meri kot s perfektom), pri primeru 2 pa bi v nemščini najpogosteje uporabili sedanjik, v slovenščini pa je – razen pri prvem glagolu – mogoča zgolj raba prihodnjika.

Pri primeru 1 in 2 so se anketiranci pri prevodu v nemščino največkrat odločili za enak glagolski čas kot ga ima slovenski izvirnik. Taki rezultati jasno dokazujejo, da anketiranci največkrat izhajajo iz pravil lastnega jezika in ne vedo, da ima nemški futur pogosto drugačno funkcijo kot slovenski prihodnjik, prav tako ne poznajo dovolj dobro razlik pri rabi sedanjika in nemškega prezenta. Zato pravila materne jezika tudi tu prenašajo na tuji jezik.

3. primer:

To mi ni dalo misliti, saj sem take bolečine imella že prej.

Ker je v slovenščini raba pluskvamperfekta zelo redka, poleg tega pa tudi v prvi vrsti omejena na dovršne glagole, se je večina anketirancev pri prevodu zgornje povedi v nemščino odločila za preterit ali perfekt (95 %). Tudi tu se jasno kaže, da študenti nemščine kot tujega jezika pri rabi nemških časov izhajajo iz pravil rabe časov v lastnem jeziku.

4. primer:

Arthur Schopenhauer war wettbewerbsunfähig. Zu seinen Vorlesungen an der Berliner Universität kam nur eine Handvoll Studenten !...!

Nemško besedilo (krajši izsek) je bilo treba prevesti v slovenščino in pri tem ustrezno izraziti nedovršnost. V nemškem besedilu nedovršnost izhaja iz konteksta, saj glagol *kommen* lahko izraža oboje – dovršnost in nedovršnost. Zato bi bilo treba v slovenskem prevodu izbrati preteklik nedovršnika *prihajati* (in ne dovršnika *priti*). Študenti so zelo pogosto – kar je zelo presenetilo – izbrali napačno dovršno strukturo (49 %). Ta rezultat jasno implicira dejstvo, da študenti pri prevajanju pod vplivom izhodiščnega nemškega jezika v slovenščini pogosto nerefektirano izberejo napačno rešitev, oziroma ne vedo, da nemščina in slovenščina dovršnost in nedovršnost izražata drugače.

5. primer:

Sie bringt uns gerade Kaffee. (in diesem Augenblick)

Poved je bilo treba prevesti v slovenščino in ker gre za pravo sedanost, pri tem uporabiti sedanjik nedovršnika *nesti*. Dovršnik v kateremkoli času je tu napačen. Pri dobljenih rezultatih posebej preseneča nekaj rešitev z dovršnikom v prihodnjiku (11,4 %) in še bolj tiste z dovršnikom preteklika (12,5 %), kar sta popolnoma nesprejemljivi rešitvi. Neustrezno sedanjiško obliko dovršnika *prinese* je izbralo 3,4 % anketirancev.

7 ZAKLJUČEK

Glagolski časi nimajo le časovne dimenzije. So večplastno izrazno sredstvo, saj je z njimi mogoče ubesediti številne pomenske nianse, še zlasti pogosto pa z njimi izražamo naklonska dejanja, denimo gotovost, dvom, namero, obljubo ipd. Pri primerjavi nemščine in slovenščine se mi je zdelo smiselno opozoriti predvsem na rabo sedanjika, prihodnjika, predpreteklika ter na nekatere posebnosti nemškega zloženega preteklega časa perfekta. Prihodnjik v nemščini uporabljamo

večinoma za naklonska dejanja, v njegovi časovni funkciji pa ga pogosto nadomestimo s sedanjikom. Tudi v slovenščini je prihodnjik izrazno sredstvo naklonskosti, vendar je njegova časovna funkcija v primerjavi z nemščino veliko močnejša. V slovenščini je prihodnjik sicer prav tako mogoče nadomestiti s sedanjikom, vendar je ta tendenca veliko pogostejša pri dovršnih kot pri nedovršnih sedanjkih. Kategorija glagolskega vida je v slovenščini zelo tesno povezana z rabo časov. Nemščina te kategorije ne pozna (dovršnost in nedovršnost lahko izraža le z besedotvornimi, leksikalnimi in sintaktičnimi sredstvi), kar nedvomno vpliva tudi na čase in njihovo rabo. Tako ima nemščina poleg enostavnega preteklika – preterita tudi sestavljeni preteklik – perfekt. S perfektom lahko denimo izražamo dovršnost v prihodnosti; v slovenščini v takih primerih uporabimo zgolj prihodnjik dovršnega glagola. Zanimive razlike opazimo tudi pri rabi predpreteklika, ki ga je v slovenščini zaslediti bolj ali manj le še v literarnih delih, kjer ima predvsem slogovno funkcijo. V nemščini pa je pluskvamperfekt – še zlasti pri pisni komunikaciji – večinoma obvezno sredstvo kontrastiranja preteklega in predpreteklega dejanja. Podobno sliko kaže tudi raba sedanjega in preteklega pogojnika v nemščini in slovenščini. Pomenske nianse in zakonitosti rabe časov skušam v prispevku ponazoriti na izbranih konkretnih primerih. Pri nekaterih ponazoritvah opozarjam tudi na napake, do katerih pride, če tvorec besedila ne sledi zakonitostim rabe časov.

Viri

- Dürrenmatt, Friedrich, 1985: 21 Punkte zu den Physikern. Dürrenmatt, , Friedrich: *Die Physiker*. Zürich: Diogenes.
- Dürrenmatt, Friedrich, 1994: *Naročilo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Jančar, Drago, 2010: *To noč sem jo videl*. Ljubljana: Modrijan.
- Kafka, Franz, 19??: *Fragmente aus Heften und losen Blättern*. Projekt Gutenberg DE.
- Kafka, Franz, 2011: *Fragmenti iz zvezkov in z lističev*. Ljubljana: Beletrina.
- Müller, Herta, 2009: *Atemschaukel*. München: Hanser.
- Müller, Herta, 2010: *Zaziban dih*. Ljubljana: Beletrina.
- Nadolny, Sten, 1983: *Die Entdeckung der Langsamkeit*. München: Piper.
- Nadolny, Sten, 2004: *Odkritje počasnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Ransmayr, Christoph, 2006: *Der fliegende Berg*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Ransmayr, Christoph, 2010: *Leteča gora*. Maribor: Litera (zbirka Babilon).
- Regener, Sven, 2001: *Herr Lehmann*. Berlin: Eichborn.
- Regener, Sven, 2005: *Gospod Lehmann*. Maribor: Litera.
- Die Zeit, 25. 6. 2009: *Hegel, hilf!*

Bibliografija

- Derganc, Aleksandra, 2003: Nekateri razlike v rabi dovršnega oz. nedovršnega vida v ruščini in slovenščini. *Slavistična revija* 51, 67–79.
- DUDEN *Die Grammatik*, 2005: *Unentbehrlich für richtiges Deutsch*. 7., völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Mannheim et al.: Dudenverlag. (DUDEN Bd. 4).
- Götze, Lutz in Ernst W. Hess-Lüttich, 2004: *Grammatik der deutschen Sprache. Sprachsystem und Sprachgebrauch*. München: Wissen Media Verlag.
- Gruntar Jermol, Ada, 2011: *Ausgewählte Kapitel der deutschen Morphologie mit kontrastivem Ansatz. (Izbrana poglavja nemške morfologije s kontrastivnimi ponazoritvami)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Helbig, Gerhard in Joachim Buscha, 2001: *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin et al.: Langenscheidt.
- <http://hypermedia.ids-mannheim.de/grammis/> (Dostop 1. 12. 2010)
- Kranjec, Miško, Mira Mihelič in Ivan Potrč, 1960/61: Anketa o pluskvamperfektu. *Jezik in slovnstvo* 6/7. Ljubljana, 235–236.
- Miklič, Tjaša, 1994: Besedilni mehanizmi učasovljanja zunajjezikovnih situacij. *Uporabno jezikoslovje* 2. Ljubljana, 80–99.
- Miklič, Tjaša, 2001: Raba slovenskih glagolskih oblik v luči časovnosti, dobnosti, vidskosti in naklonskosti. Orel, Irena (ur.). 37. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 25. 6.–14. 7. 2001. *Zbornik predavanj*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 2001, str. 301–318.
- Miklič, Tjaša, 2008: Raba prihodnjika za uresničena pretekla dejanja: Retorični prijem »pogled naprej« v slovenščini in v nekaterih drugih jezikih. *Jezik in slovnstvo* 53/1. Ljubljana, 49–66.
- Pogorelec, Breda, 1960/61: O pluskvamperfektu in knjižni slovenščini. *Jezik in slovnstvo* 6/5. Ljubljana, 152–160.
- Sowinski, Bernhard, 1972: *Deutsche Stilistik. Beobachtungen zur Sprachverwendung und Sprachgestaltung im Deutschen*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Toporišič, Jože, 1999: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Založba Obzora Maribor.
- Vater, Heinz, 1994: *Einführung in die Zeit-Linguistik*. Hürth-Efferen: Gabel.
- Weinrich, Harald, 1964: *Tempus. Besprochene und erzählte Welt*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Wunderlich, Dieter, 1970: *Tempus und Zeitreferenz im Deutschen*. München: Hueber.
- Žele, Andreja, 2011: Leksemski in skladijski vpliv na vidskost (na primeru slovenščine). *Opera Slavica XXI 2011*, 4. 22–35.